

LIETUVOS RESPUBLIKOS VYRIAUSYBĖS KANCELIARIJA

Seimo Audito komitetui

Nr.

2023-11-09

Nr. S-2023-4989

DĖL SEIMO AUDITO KOMITETO SPRENDIMO

Vyriausybės kanceliarija kartu su Socialinės apsaugos ir darbo ministerija, Sveikatos apsaugos ministerija ir Finansų ministerija išnagrinėjo Seimo Audito komiteto 2023 m. lapkričio 6 d. posėdžio sprendimus (protokolo Nr. 141-P-30, 5 ir 6 klausimai) ir teikia informaciją dėl sprendimuose keliamų klausimų.

Dėl Valstybinio socialinio draudimo rezervinio fondo

Atkreiptinas dėmesys, kad, analizuojant Valstybinio socialinio draudimo rezervinio fondo (toliau – Fondas) dydį, svarbu išskirti pagrindinius rezervinių fondų sudarymo tikslus:

- subalansuoti deficitą, atsirandantį dėl demografinių svyravimų (3 ir daugiau metų deficitai);
- subalansuoti deficitą, atsirandantį dėl ekonominių svyravimų (mažiau nei 3 metų deficitinis laikotarpis);
- užtikrinti Valstybinio socialinio draudimo fondo (toliau – VSDF) likvidumą (einamaisiais metais).

Ilgalaikiam finansavimui (dėl demografinių pokyčių) užtikrinti rezervo dydis gali sudaryti nuo 8 iki 35 % šalies BVP (Portugalija 8,5 %; Švedija 31,8 %; Suomija 33,6 %; Liuksemburgas 33,6 %; Airija (siekis) 45 %; Norvegija 7,5 %).

Trumpalaikiam finansavimui užtikrinti (dėl ekonominių svyravimų) rezervo dydis gali sudaryti nuo 1 iki 7 % šalies BVP (Lenkija 2,5 %; Slovakija 1,3 %; Bulgarija 2,8 %; Ispanija 0,2 %).

Lietuvoje 2023 m. BVP sudarė 72 mlrd. Eur to meto kainomis. Fondo rezervas 2023 m. – 2,5 mlrd. Eur, o tai sudarė 3,47 % BVP.

Nuo 2017 m. sausio 1 d. įsigaliojo Valstybinio socialinio draudimo įstatymo pakeitimai, kuriais nustatyta prievolė kaupti Fondą. Valstybinio socialinio draudimo įstatymo 35 straipsnyje nustatyta, kad Fondas privalomai sudaromas kiekvienais biudžetiniais metais pervedant į jį VSDF įplaukų dalį, viršijančią VSDF įprastinės ir investicinės veiklos išlaidas, įsipareigojimų pagal finansinės nuomos (lizingo) sutartis išlaidas ir metų pabaigoje negrąžintų paskolų sumą bei įvertinus kasos apyvartos lėšų pokytį.

Fondo tikslas – užtikrinti VSDF biudžeto stabilumą ir kaupti piniginius išteklius, reikalingus socialinio draudimo išmokoms finansuoti, kai nepakanka VSDF biudžeto atitinkamos socialinio draudimo rūšies pajamų. Pasiekus Fondo dydį, lygų paskutinių praėjusių metų metinei išlaidų sumai, perteklinės lėšos būtų naudojamos socialinio draudimo reikmėms.

Fondo veiklą reglamentuoja Valstybinio socialinio draudimo rezervinio fondo sudarymo ir valdymo nuostatai, patvirtinti Vyriausybės 2017 m. birželio 14 d. nutarimu Nr. 438, kuriuose nustatyti Fondo sudarymo šaltiniai, dydis, panaudojimo atvejai, lėšų investavimo, audito tvarka, veikla ir atskaitomybė.

VSDF valdyba pagal atitinkamų kalendorinių metų VSDF biudžeto vykdymo ir metinių finansinių ataskaitų duomenis apskaičiuoja pervedamų į Fondą lėšų dydį ir šias lėšas iki balandžio 30 d. pveda į atskirą Fondo sąskaitą. Fondo lėšas investuoja Finansų ministerija.

Fondo lėšos gali būti naudojamos socialinio draudimo išmokoms finansuoti, vadovaujantis Fiskalinės sutarties įgyvendinimo konstituciniu įstatymu, nustačius ir paskelbus išskirtines aplinkybes, kai dėl šių aplinkybių atsiradimo kalendoriniais metais nepakanka VSDF biudžeto atitinkamos socialinio draudimo rūšies pajamų. Kai išskirtinės aplinkybės paskelbiamos dėl didelio ekonomikos nuosmukio, Fondo lėšos gali būti naudojamos išskirtinių aplinkybių atsiradimo kalendoriniais metais ir dar dvejus po jų einančius metus, jeigu vis dar nepakanka VSDF biudžeto atitinkamos socialinio draudimo rūšies pajamų. Kitais atvejais Fondo lėšos gali būti naudojamos tik išskirtinių aplinkybių atsiradimo kalendoriniais metais.

Ankstesnių metų įvykiai rodo, kad finansiniai sunkumai gali užgriūti greitai ir netikėtai, todėl reikia būti pasirengus užtikrinti šalies ekonominę saugumą bei stabilumą. Fondo lėšos būtų naudojamos tik gerai įvertinus ekonominę padėtį ir nustačius išskirtines aplinkybes, kurioms atsiradus nebūtų galima finansuoti

atitinkamas socialinio draudimo rūšis. Siekiama, kad būtų išvengta tokių situacijų, su kuriomis buvo susidurta 2008 m. pasaulinės ekonominės krizės metu, kai buvo susidurta su sunkumais laiku užtikrinti socialinio draudimo išmokų mokėjimus.

Per 8 metus nuo 2008 m. ekonominės krizės VSDF sukaupia skola sudarė daugiau kaip 3 mlrd. Eur, o tai sudarė daugiau kaip 50 proc. 2016 m. VSDF biudžeto išlaidų. Ši skola buvo perduota valstybės biudžetui.

2020 m. sveikatos krizės (pasaulinės COVID-19 pandemijos) pradžioje buvo tikimasi socialinio draudimo įmokų sumažėjimo ir trumpalaikių socialinio draudimo išlaidų padidėjimo. Iš Fondo rezervo perkelta 600 mln. Eur suma užtikrino VSDF biudžeto pajamų ir išlaidų balansą bei davė teigiamą postūmį verslams, generuojantiems pajamas ir vykdančioms mokestines prievole.

Dėl Ilgalaikio darbo išmokų fondo ir Garantinio fondo

Garantinio fondo, skirto užtikrinti garantijas darbuotojams jų darbdaviui tapus nemokiam, ir Ilgalaikio darbo išmokų fondo, skirtas asmenų papildomoms finansinėms garantijoms užtikrinti, sudarymas ir panaudojimas reglamentuotas Garantijų darbuotojams jų darbdaviui tapus nemokiam ir ilgalaikio darbo išmokų įstatyme. Įstatymas nustato, kad laikinai laisvas Garantinio fondo ir Ilgalaikio darbo išmokų fondo lėšas valdo ir sprendimus dėl šių lėšų investavimo finansų ministro nustatyta tvarka priima Finansų ministerija.

Įvertinusi Garantinio fondo ir Ilgalaikio darbo išmokų fondo sudarymą bei panaudojimą, Vyriausybė yra pateikusi Seimui Užimtumo įstatymo ir susijusių įstatymų paketą, kuriuo, be kitų aspektų, siūloma sudaryti galimybę socialiniams partneriams (Trišalei tarybai) priimti sprendimus, iš Garantinio fondo ir Ilgalaikio darbo išmokų fondo lėšų finansuoti aktyvios darbo rinkos politikos priemones (toliau – ADRP priemonės) asmenims, kurie dirbo, iki įmonė bankrutavo, arba dirbo daugiau nei 5 metus toje pačioje įmonėje, o darbo sutartis buvo nutraukta darbdavio iniciatyva be darbuotojo kaltės.

Šiuo metu nėra numatytos galimybės ADRP priemonės finansuoti Garantinio fondo ir Ilgalaikio darbo išmokų fondo lėšomis. Todėl socialiniai partneriai neturi galimybės priimti sprendimus padėti darbuotojams jų darbdaviui tapus nemokiam arba ilgiau nei 5 metus pas tą patį darbdavį dirbusiems darbuotojams ne tik taikant išmokas, bet ir finansuojant ADRP priemones. Užimtumo tarnybos duomenimis, apie 68 % nedirbančių asmenų įsidarbina savarankiškai, 32 % iš besikreipusiųjų reikalingos papildomos paslaugos ir priemonės, kadangi dalis jų turi nepaklausias darbo rinkoje profesijas arba yra nekvalifikuoti, ilgą laiką nedirbę ir praradę reikiamus darbo įgūdžius.

EBPO tyrimo duomenimis (2019 m.), ADRP priemonių efektyvumas yra 2,0–2,6 karto didesnis nei socialinės paramos. Asmeniui įsidarbinus po ADRP priemonių: 1) dalis priemonėms įgyvendinti panaudotų išlaidų gražinama per tiesioginius mokesčius asmeniui įsidarbinus; 2) auga asmens šeimos vartojimas bei gyvenimo kokybė ir per netiesioginius mokesčius (pridėtinės vertės mokestį) jis dar gražina dalį išlaidų; 3) didėja asmens socialinis aktyvumas; 4) mažėja socialinių rizikų (nusikalstamumo, priklausomybių ir pan.) tikimybė. Apie 60 % ADRP priemonėse dalyvavusių asmenų teigia, kad be šių priemonių jų galimybės įsitvirtinti darbo rinkoje labai mažos.

Užimtumo tarnybos skaičiavimu, ADRP priemonėms skiriant 20 mln. Eur, ekonominė ir socialinė nauda būtų: 23,1 mln. Eur grynoji ekonominė nauda, 13,5 mln. Eur papildomai sukuriamą pridėtinę vertę (išreikšta vidutine 6 mėn. sumokėtų mokesčių suma) ir sutaupyta išmokų – 1 mln. Eur socialinių pašalpų ir 3,8 mln. Eur nedarbo socialinio draudimo išmokų. Manome, kad šios priemonės leis tikslingai ir efektyviai panaudoti Garantiniame fonde ir Ilgalaikio darbo išmokų fonde sukauptas lėšas.

Dėl Privalomojo sveikatos draudimo fondo biudžeto rezervo

Privalomojo sveikatos draudimo fondo biudžeto (toliau – PSDF) rezervo sudarymas ir lėšų naudojimas reglamentuotas Sveikatos draudimo įstatyme. Informuojame, kad imtasi priemonių PSDF biudžeto rezervo lėšų naudojimo reglamentavimui tobulinti. 2023 m. gegužės 11 d. Seimui priėmus Sveikatos draudimo įstatymo Nr. I-1343 2, 5, 6, 8, 9, 9¹, 10, 12, 12¹, 15, 17, 21, 22, 23, 26, 30, 43 straipsnių ir II skyriaus pavadinimo pakeitimo ir įstatymo papildymo 3¹ straipsniu įstatymą Nr. XIV-1942, kurio nuostatos įsigaliojo 2024 m. sausio 1 d., priimti Vyriausybės 2002 m. birželio 3 d. nutarimo Nr. 798 „Dėl Privalomojo sveikatos draudimo fondo biudžeto rezervo lėšų skyrimo ir naudojimo tvarkos aprašo patvirtinimo“ pakeitimai.

Pažymime, kad Sveikatos draudimo įstatyme patikslinta privalomojo sveikatos draudimo sąvoka, draudiminio įvykio samprata, PSDF biudžeto lėšomis apmokamos sveikatos priežiūros apimtis, valstybės biudžeto lėšos atskiriamos nuo PSDF biudžeto lėšų, už valstybės deleguotų funkcijų vykdymą numatoma sąnaudų kompensacija, patikslinta PSDF biudžeto pajamų struktūra ir lėšų valdymas, nuosekliau reglamentuoti PSDF biudžeto rezervo lėšų skyrimo pagrindai. Numatyta, kad tais atvejais, kai einamaisiais metais valstybės biudžeto asignavimų valstybės deleguotoms funkcijoms finansuoti neužtenka, laikinai iki einamųjų metų pabaigos jų nenutrūkstamam vykdymui užtikrinti gali būti skiriamos PSDF biudžeto einamųjų metų viršplaninės pajamos arba

PSDF biudžeto rezervo lėšos. Atitinkamai patikslintos nuostatos dėl PSDF biudžeto rezervo rizikos valdymo dalies lėšų naudojimo. Dabar Sveikatos draudimo įstatymo nuostatos leidžia nuosekliau ir racionaliau naudoti PSDF biudžeto rezervo lėšas, nes didesnė rizikos valdymo dalis bus naudojama paprasčiau (sveikatos apsaugos ministro sprendimu) rizikai suvaldyti, o stabilesnė pagrindinė dalis bus naudojama tik išimtiniais atvejais ir tik Vyriausybės sprendimu.

Dėl efektyvaus viršplaninių pajamų panaudojimo apmokant suteiktas asmens sveikatos priežiūros paslaugas planuojama, kad 2024 m. PSDF biudžeto rezervas bus mažesnis negu 2023 m. pradžioje.

Vyriausybės kanclerė

Giedrė Balčytė